

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

***Türkiye'deki Kamu Yönetiminde Tek Tipçi Kurumsal Yapılanma
Sorununa Kalkınma Ajansları Üzerinden Kritik Kuramla Teorik
Ve Kavramsal Analiz Ve Çözümleme***

*A Theoretical and Conceptual Analysis With Critical Theory
Over Solution Finding Based Cobit Approach For The Regional
Development Agencies' Monolitic Structure in Turkey*

Ahmet EFE,

Dr, CISA, İç Denetçi, Ankara Kalkınma Ajansı

Editör/Editor-in-Chief

Doç.Dr.Sema AY

Editör Yardımcıları/Co-Editors

Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN

Dr.Hilal YILDIRIR KESER

Uygulama/Design

Dr.Yusuf Budak

Tarandığımız Indexler / Indexes

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions wriVen in artic- les are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Marijan CINGULA (University of Zagreb)
 Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.R.Cengiz DERDİMAN (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
 Assoc.Prof.Dr.Mariah EHMKE (University of Wyoming)
 Assoc.Prof.Dr.Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
 Assoc.Prof.Dr. Cecilia RABONTU (University " Constantin Brancusi" of TgJiu)
 Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
 Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
 Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
 Dr.Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
 Dr.Murat GENÇ (Otago University)
 Dr.Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Marijan CINGULA (University of Zagreb)
 Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
 Prof.Dr.R.Cengiz DERDİMAN (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Hasan ERTÜRK (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Bilent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
 Prof.Dr.Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI (Süleyman Demirel Üniversitesi)
 Prof.Dr.Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
 Prof.Dr.Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Hakan ALTINTAŞ (Sütçü İmam Üniversitesi)
 Doç.Dr.Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kenan DAĞCI (Yalova Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
 Doç.Dr.Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
 Doç.Dr.Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
 Assoc.Prof.Dr. Cecilia RABONTU (University " Constantin Brancusi" of TgJiu)
 Assoc.Prof.Dr.Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
 Doç.Dr.Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
 Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
 Yrd.Doç..Dr.Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
 Dr.Murat GENÇ (Otago University)

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

**TÜRKİYE'DEKİ KAMU YÖNETİMİNDE TEK TİPÇİ KURUMSAL
YAPILANMA SORUNUNA KALKINMA AJANSLARI ÜZERİNDEN
KRİTİK KURAMLA TEORİK VE KAVRAMSAL ANALİZ VE
ÇÖZÜMLEME**

*A THEORETICAL AND CONCEPTUAL ANALYSIS WITH CRITICAL
THEORY OVER SOLUTION FINDING BASED COBIT APPROACH
FOR THE REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES' MONOLITHIC
STRUCTURE IN TURKEY*

Ahmet EFE,

Dr, CISA, İç Denetçi, Ankara Kalkınma Ajansı

Temmuz /July 2016, Cilt/Vol: 12, Sayı/Num: 2, Page: 72-95
ISSN: 1305-7979

**TÜRKİYE'DEKİ KAMU YÖNETİMİNDE TEK TİPÇİ KURUMSAL YAPILANMA SORUNUNA
KALKINMA AJANSLARI ÜZERİNDEN KRİTİK KURAMLA TEORİK VE KAVRAMSAL ANALİZ VE
ÇÖZÜMLEME**

*A THEORETICAL AND CONCEPTUAL ANALYSIS WITH CRITICAL THEORY OVER SOLUTION
FINDING BASED COBIT APPROACH FOR THE REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES'
MONOLITHIC STRUCTURE IN TURKEY*

Ahmet EFE,

Dr, CISA, İç Denetçi, Ankara Kalkınma Ajansı

ÖZET

Türkiye'de 2006 yılından itibaren kurulmaya başlayan kalkınma ajansları (KA) 2010 yılı sonu itibariyle sayıları 26 olarak AB Düzey-2 bölgelendirme sistematiğine göre kuruluşlarını tamamlamışlardır. Ancak aradan geçen birkaç yıllık süreçte bunların kuruluş felsefesinden uzaklaştıkları ve etkin işletilemedikleri gibi ithamlarla karşılaşmışlardır. Devlet Denetleme Kurulu (DDK) tarafından 2014 yılında yapılan incelemede 43 adet sorun alanları belirlenmiştir. Bu çalışmada tek tipliğe çoklu disiplinler ve kuramsal bir bakış açısıyla inceleme yapılabileceği kritik kuram çerçevesinde çözümlene yapılabileceği analizlerle gösterilmiştir. Çalışmada DDK tarafından belirlenmiş sorunlardan birisi olan tek tipçi yapılanmanın COBIT-5 paydaş ihtiyaçları çerçevesinde yapılanma gerekliliğine dair hedef basamakları modelinin uygulanabilirliğinin tartışması yapılmaktadır. Buna göre COBIT-5 hedef basamakları modeliyle tek tipçiliği ortadan kaldıracak paydaş ihtiyaçları çerçevesinde modellemelerin olanaklı olduğu ve bunun da kritik realizm ve kritik kurama dayandırılabilirdiği ispatlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Kurumsal Kurgu Ve Oluşum, Bölgesel Kalkınma Plan Ve Politikası, Kamu Kurumları, Kurumsal Teoriler*

ABSTRACT:

The development agencies which had been completed their foundations according to NUTS-II the EU regional classification system since 2006, have reached 26 units in number at the beginnings of 2010 in Turkey. However after a few years of operations, the agencies have faced some criticisms such as being diverted from the way they had been headed at the beginning and not being as effective as they should be in their operations. State Auditing Board (DDK) had issued a report concerning the Agencies that there have found 43 different structural problematic areas. In this study,

with critical theory a theoretical analysis are being done in order to find a solution to one of the problems defined by DDK which is the stereotyped structure of development agencies. With an approach of conceptual and theoretical analysis to the stereotyped structures, it is found that it is possible to find solutions with the model of "meeting stakeholder needs" a principle of COBIT-5 framework.

Key words: *Institutional Design, Regional Development Planning and Policy, Public Enterprises, Institutional theories*

1.GİRİŞ

Türkiye’de 2006 yılında “*yönetişim*” paradigması üzerine kurgulanan kalkınma ajansları (KA), 5449 sayılı Kuruluş Kanunu ile ortaya çıkmış olmakla birlikte pek çok gelişmiş ülkede yaygın olarak kullanılan bölgesel gelişme ve sosyal-ekonomik dinamiklerin verimli bir şekilde harekete geçirilmesine olanak tanımayı amaç edinen küçük ölçekli kamu kurumlarıdır. Küresel eğilimler ışığında, Türkiye açısından geleneksel plancılıktan vazgeçilerek yerel sivil, özel, akademi ve kamu sektörünün yönetişimine dayanan planlama kültürü KA ile bölgesel kalkınmacılığa yansıtılmıştır. KA platformları, üniversite, sanayi, STK, yerel yönetimler ile mülki idarelerin ortak yönetimine dayanan karar mekanizmalarına sahiptirler.

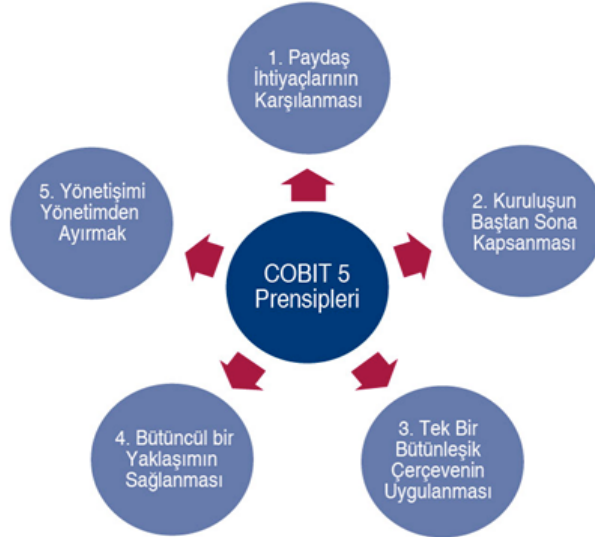
2006 yılından itibaren kurumaya başlanan ve 2010 yılında 26 adet olarak kuruluşlarını tamamlayan ve halen Kalkınma Bakanlığı tarafından çıkarılan mevzuat güncellemeleriyle bölgesel düzeyde kuruluş amaçları doğrultusunda faaliyetlerine devam etmesi beklenen KA zamanla sadece hibe veren kuruluşlar kategorisinde zikredildiği, projelerinin küçük çapta kapasite artışlarına yol açmakla birlikte haksız rekabete yol açtığı, bölgesel potansiyelleri ortaya çıkarmada başarılı olmadığı, yerel dinamikleri işbirliği ve ortaklık kültürü ile harekete geçirme istidatını yitirdiği, yönetim ve kalkınma kurullarının beklenen işlevselliği ortaya koyamadığı, personelin motivasyonunun düşük olduğu, giderek daha bürokratik kurumlar hale geldikleri ve İngiltere’de olduğu gibi aslında kapatılmaları gerektiği gibi pek çok olumsuz söylemin de medyada ve bazı yayınlarda gündeme getirildiği bilinmektedir. KA’nın varlık nedeninin sorgulanması ve KA ile ilgili zayıflıkların ve problemlerin varlığı ile ilgili olarak siyasi, bürokratik, akademik ve iş dünyasından olumsuz söylem ve değerlendirmelerin artması üzerine Cumhurbaşkanlığı Makamınca 2012 yılı sonunda görevlendirilmiş olan Devlet Denetleme Kurulu (DDK) (DDK, et al., 2014) bir yılı aşkın sürede üç vergi müfettişi ve bir Kalkınma Bankası uzmanından oluşturduğu araştırma ve inceleme ihtisas heyeti marifetiyle yaptırdığı kapsamlı çalışmalar, araştırmalar, analizler ve değerlendirmeler sonucunda 830 sayfa olan devasa boyuttaki Araştırma ve İnceleme Raporunda, 43 maddede tespit edilen temel sorunlara parmak basılarak bunların giderilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu sorunların yönetişim

yapılandırmasıyla ilişkili olduğu savıyla COBIT-5 çerçevesiyle çözümlenmelerin yapılabileceği de doktora düzeyinde araştırmalarla ortaya konulduğu tespit edilmiştir. (Efe, 2015)

Bahsi geçen DDK raporundaki sorunlardan birisi olan tek tipçilik sorununun COBIT-5 paydaş ihtiyaçlarının karşılanması modeliyle çözülebileceği önermesinin kavramsal ve kuramsal bir analiz tabii tutulmasına çalışılacaktır. COBIT-5 modeline göre yapılacak bir kurumsal değişiklik veya yapılandırma şeklinin kavramsal ve kuramsal boyutlarıyla desteklenebileceğinin test edilmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Bir paradigma olarak dikkate alınabilecek olan COBIT, önceleri denetim, kontrol ve daha sonra yönetim çerçevesi iken daha sonraları risk ve katma değer ile ilgili standartları da bünyesine alarak zamanla bir BT yönetim çerçevesi haline gelmiştir. Her versiyonunda paradigmatik bir kırılımla kendisini yenileyen COBIT-5 versiyonunda, en sonunda sadece BT değil diğer iş süreçlerini de kapsayarak kapsamlı bir model haline gelen bütünlükçü, kapsayıcı ve uyarlayıcı bir çerçeve iddiasındadır. COBIT-5 ile ortaya konulan ilkeler ve gerçekleştiriciler ile BT yönetiminin iş süreçleri ile birlikte yönetilebilmesine olanak sağlayacak bir yönetim ve yönetim modellemesi süreçleriyle birlikte ortaya konulmaktadır.

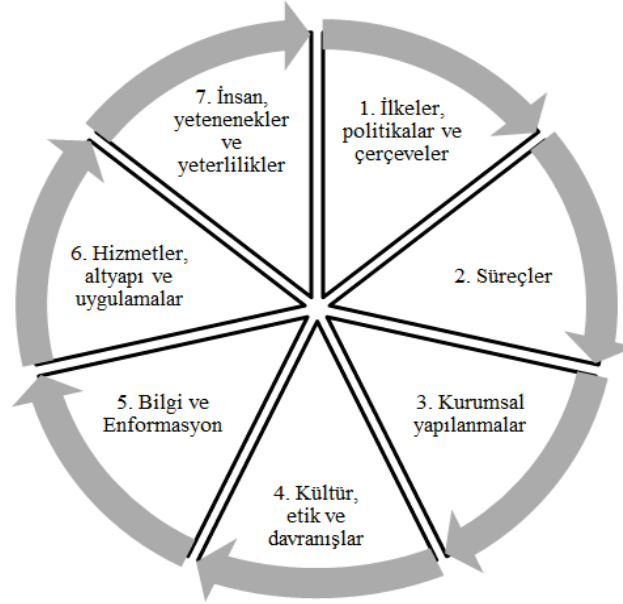
COBIT-5 çerçeve yaklaşımı 5 temel ilke getirmektedir. Bu ilkeler çerçevenin esas sütunlarını teşkil etmektedirler. Bu ilkeler üzerinde yapılacak olan yapısal kurgu ve süreç uygulamaları da gerçekleştiriciler vasıtasıyla temellendirilebileceklerdir.

Şekil 1. COBIT-5 Temel İlkeleri

Kaynak: (ISACA, 2012)' den alınmıştır.

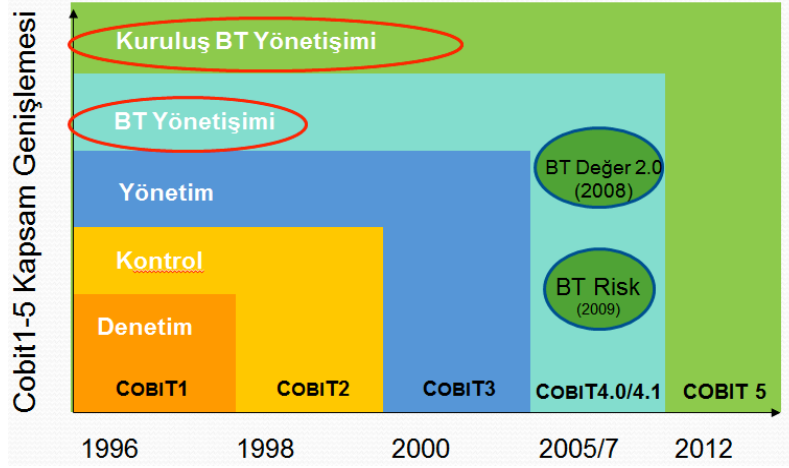
Şekilde görüldüğü gibi COBIT-5 beşinci versiyonunda beş temel ilke üzerinde kurulmuş olup ilkelerin içerikleri ve KA kapsamında uygulanabilirliği ileriki bölümlerde ele alınacaktır.

Şekil 2. COBIT-5 Gerçekleştiricileri

Kaynak: (ISACA, 2012)' den uyarlanmıştır.

COBIT-5 gerçekleştiricileri bütüncül yaklaşımı esas alınarak BT ve iş süreçleri ile birlikte bir kurumsal anlamdaki her şey gerçekleştiriciler kapsamına alınabilmektedir. Paradigma olarak ele almaya çalıştığımız COBIT-5, ISACA tarafından geliştirilen bir BT yönetim çerçevesidir. Şekilden de görüleceği üzere, COBIT, ilk başta finansal ve BT denetim ve kontrol alanlarında ilk önce kendisini göstermişti. İlk baştaki COBIT, "Control Objectives of IT" ifadesinin kısaltması olarak bilinmekteydi. Daha sonra COBIT, göstergeler, süreç araçları, kritik başarı faktörleri, olgunluk modelleri ve BT yönetimi ile ilgili görev ve sorumluluklarının yerine getirilebilmesi için geliştirilen araçlarla birlikte aşamalı bir şekilde toplumsal ve ekonomik koşulların sonucu olarak yeni olarak elde edilen bilgilerle girdiği paradigma gerilimleri sonucunda bir yönetim ve yönetim çerçevesi haline gelivermiştir. Paradigma gerilimi, diğer standart ve çerçevelerin mevcut teknik ilişkiler ağını, gereklilikleri ve sürdürülebilir stratejik yönetimi acımasız rekabet ortamında açıklayamaması ve çözüm bulamamasından dolayı ortaya çıkmıştır. Çünkü her kurumun paydaşları ve ihtiyaçları farklı olduğundan ve kaynakları ile riskleri de aynı olmadığından kendilerine has uyarlamaların yapılabilmesi aşikâr bir halde belirginleşmiştir. Kendisini çevresel koşullara ve zamanın gereklerine göre sürekli adapte edebilen COBIT bu gerilim içerisinde yeni bir paradigma olarak ortaya çıkarak mevcut sorunlara çözüm sunma iddiasındadır.

Şekil 3. COBIT Alanında Paradigma Gerilimleriyle Yaşanan Kapsam Genişlemesi

Kaynak: (ISACA, 2012)' den alınmıştır.

Şekilden de görüleceği üzere, COBIT-5 iş süreçlerini BT süreçleri ile hizalamak için bazı araçların geliştirilmesiyle ortaya çıkmış ve diğer yönetim çerçeveleri ve BT çerçeve ve standartları ile olan ilişkileri de güçlendirmiştir.

Bir uygulama çerçevesi olan COBIT, kurumsal bir yapı olan KA ve eleştirel bir teori olan kritik teori bu çalışmamızda harmanlanmaktadır. Görünürde bir birleriyle ilgisiz görünseler de yapılan analizlerde COBIT yaklaşımının kritik teorinin getirmiş olduğu eleştirel yaklaşımın kabul gördüğü esnek ve ihtiyaçlara göre yapılanmayı şart koştuğu ve KA dinamiklerinde tespit edilmiş olunan tek tipçilik sorununun da kritik kuram doğrultusunda COBIT yaklaşımı kullanılarak çözümlenebilirliği anlaşılabilir olacaktır.

Kritik realizm, uygulama örneklerinin yetersizliği ve teorik mantığı ile epistemolojik analizlerdeki bilimsel dilinin zorluğundan dolayı sosyal bilimlerdeki araştırmalarda çok kolayca kullanılmamaktadır (Craig & Bigby, 2015, s. 309). Kritik kuram ve kritik realizm gibi teorik konuların buradaki paradigma analizi içerisinde ele alınmasının en önemli nedeni; belirli bir uygulama, süreç veya politikanın her kuruma tek doğru olarak sunulmaması, her kuruma veya paralel her sürece tek ilaç gibi sunulmaması, kapitalizmin devamlılığına ve sömürü düzeninin güçlenmesine hizmet edebilecek paradigmanın zaman, kurumsal yapılanma, çevresel farklılıklar ve paydaşların ihtiyaçlarına göre dikkate alınarak canlı ve yenilikçi bir sisteme olan ihtiyacı ortaya koymak noktasında gerekli kavramsal analizleri yapmaktır. Dolayısıyla kritik kuram ve kritik realizm ile ortaya çıkan paradigma gerilimi, aslında küreselleşmenin gelişmesi ile birlikte meydana gelen mekân krizi ve ilişkilerin yoğunlaşmasının bilim alanındaki eşzamanlı yansıması olarak da değerlendirilebilirler.

2.METODOLOJİ

Araştırmamızın hipotezi şu şekilde belirlenmiştir: *“DDK raporuyla ifade edilen tek tipçi örgütlenme sorunu COBIT hedef basamakları yaklaşımıyla çözümlenebilir ve bu çözümlene kritik kuram yaklaşımı ile analiz edilebilir”*.

Araştırmamızda, Devlet Denetleme Kurulu (DDK) tarafından kalkınma ajansları (KA) sorunlarının tespit edildiği ve 43 sorunun rapor edildiği araştırma raporu tespitleri veri alınmıştır. Bu sorun tespitlerinden sadece bir tanesi üzerinde kuramsal analiz yapılarak çözümlenmesine katkıda bulunmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada kalkınma ajanslarının hedef basamaklarının kullanımıyla ilişkili olabilen sorunları analiz edilmektedir bu amaçla da DDK raporu incelenmiş ve süreç olgunluğu ile ilgili dört adet probleme dair çekirdek neden analizleri yapılmaktadır. Hizmete özel olan DDK raporu üzerinde akademik araştırma yapılarak bu alandaki idari bilgi literatüre kazandırılmaktadır.

Yukarıda problem tespiti kısmında bir iç kontrol standardı olan COSO ve kurumsal yönetim çerçevesi olan COBIT standartları çerçevesinde kök neden analizi de yapılmıştır. Bu analizler yeterli görülmediğinden dolayı bu standartları etkileyen kuramların ele alınarak tek tipçilik probleminin arka planı analiz edilmektedir. KA tek tipçiliğine karşı COBIT-5 paydaş ihtiyaçlarına göre yapılanma yaklaşımının çözüm önerisi olarak uygulanabilirliği üzerine kuramsal ve kavramsal bir analize ihtiyaç duyulmuştur.

Buna göre COBIT-5 çerçevesi kısaca betimlenmekte ve KA problemlerine bir çözüm olabileceği mevcut problem tanımı ve COBIT-5 hedef basamakları modeliyle ilişkilendirilerek analiz yapılmaktadır. KA uygulama alanıyla ilişkilendirilebilen ve bu alanlara kaynak teşkil edebilen en önemli teorik bağlamlardan olan kritik kuram ve kritik realizm teorileriyle ilgili olarak bazı değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu değerlendirmelerde ilgili teorilerin derin ve tartışmalı olan ontolojik ve epistemolojik tartışmalarına girilmeden araştırma alanıyla ilişkilendirilebilen noktalarıyla sınırlı tutulacaktır.

Ontolojik nedenlerle kritik realizm, geçerli bilgiye erişmek için farklı bilim disiplinlerinin kesişiminde interdisipliner çalışmaların entegrasyonunu gerekli görürken pozitivist ve post-yapısalcı yaklaşımlar gerçekliğin bazı kısımlarını ihmal etmektedirler (Næss, 2015, s. 1228). Araştırmamızda KA özelinde yapılan çözümlenmenin kritik kuram ve kritik realizm üzerinde kavramsal ve kuramsal ilişkilendirme yapılmaktadır. İşletmecilik, kamu yönetimi, YBS, fizik ve felsefe alanlarına giren bu kavramlar üzerinde yapılan analizler çoklu disiplinler analiz kapsamında değerlendirilmektedir. En son ayrıca kalkınma ajanslarının sistem yaklaşımı çerçevesinde de analizi yapılarak çözüm önerileri geliştirilecektir.

Araştırma konusuyla ilgili literatür taraması da yapılmıştır. EBSCO veri tabanında “COBIT” olarak yapılan taramada 393 adet yayın tespit edilmiştir. Türkçe literatürdeki yayınların bunlar içerisinde sadece 4 yayınlı sınırlı olduğu tespit edilmiştir. “critical theory” olarak yapılan taramada ise 9.430 adet akademik yayın yapılmış olduğu ve bunlar içerisinde sadece 117 tanesinin Türkçe literatürdeki yayınlar olduğu tespit edilmiştir. “critical realism” olarak yapılan taramada ise 1.198 adet yayın olduğu ve bunların içerisinde sadece 19 adedinin Türkçe literatür kapsamında olduğu tespit edilmiştir. Gene “development agencies” olarak yapılan taramada ise 3.585 adet yayının mevcut olduğu ve bunlardan sadece 48 adedinin Türkçe literatür içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırma konusunda yabancı literatürün yeterli olduğu ancak buna nazaran Türkçe literatürün kıyaslanamayacak ölçüde yetersiz olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu araştırmamızın Türkçe literatüre katkısı bakımından önem arz ettiği söylenebilir.

Bahsi geçen tek tipçilik sorununun sadece yasal ve idari bir takım önlemlerle çözümlenmeye çalışılması bir tarafa, konunun kavramsal ve kuramsal çerçevede analizinin yapılmadığı ve her hangi bir standarda göre değerlendirme yapılmadığı tespit edilmiştir. Buna göre araştırmamızda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Kalkınma ajanslarının (KA) tek tipçiliği ile ilgili sorun kritik realizm ve kritik kuramla değerlendirilebilir mi?
2. COBIT-5 çerçevesi tek tipçilik sorununa nasıl bir çözümleme getirmektedir ve bu olanaklı mıdır?
3. COBIT-5 ile getirilebilecek olan çözümleme kritik kuram ve kritik realizm çerçevesinde teorik ve kavramsal olarak nasıl konumlandırılabilir?

Yukarıda belirtilen araştırma sorularına cevap bulunabilmesi için öncelikle konu ile ilgili olarak araştırma probleminin tanımlanması ve yapılandırılması yapılmakta; bu bağlamda paydaş ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir kurumsal yapılanmanın bölgesel, COBIT-5 çerçevesiyle birlikte hedef basamakları modelinin tek tipçi kurumsal yapılanmaya nasıl bir perspektifle çözümleme getirdiği incelenerek KA bağlamında değerlendirilmekte; kritik kuramla ilişkisi açısından realizm ve realist felsefenin konuyla bağlantısı kurularak bu tür yaklaşımlara nasıl kaynaklık yapabildiği incelenmekte ve en son olarak KA için COBIT-5 tarafından getirilen çözümlemenin kritik kuram ve realizm ile ilişkisi ele alınarak araştırma sorularına ne ölçüde cevap bulunabildiği ortaya konulmaktadır.

3.ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Kalkınma ajanslarının (KA) sorunlarının tespit edildiği Devlet Denetleme Kurulu (DDK) raporunda yapılan analizde her hangi bir referans model kıstas olarak alınmadığı gibi önerilerde de her hangi bir modele referans verilmemiş olmasından dolayı yapılan araştırmadaki problemlerde

eksik kalan analizlerin yapılması da tezin amaçları kapsamına alınmıştır. DDK raporuna cevaben Kalkınma Bakanlığı (KB) tarafından 26 KA ile istişare halinde eylem planı hazırlanmıştır. Bu 2014 Eylül ayında hazırlanmış olan hizmete özel taslak eylem planında, KB ve KA için ayrı eylemler öngörülmüştür. Aşağıdaki analizlerde bunlar da dikkate alınmaktadır. (KB-BGYUGM, 2014)

DDK tarafından tespit edilen sorunların ana nedenlerinin tespiti için iç kontrol açısından ve COSO ve yönetim açısından COBIT-5 çerçevelerine göre karşılaştırma yapmaya olanak verecek şekilde bir şekilde değerlendirme yapılması ana sorunsalın tespiti açısından önem arz etmektedir. Çünkü ortak sorun bölgesel gelişme yönetim yapısının sağlıklı olmamasından ve süreçlerinin uygun bir çerçevede belirlenmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de en azından bir sorun üzerinde bilimsel yöntemlerle kuramsal analiz yapılması önem arz etmektedir. Bu amaçla da DDK tarafından tespit edilen sorunlardan ilki olan tek tipçilik sorunu araştırma problemi olarak kabul edilmiştir.

Türkiye’de bölgeler arasında coğrafi yapı, ekonomik ve sosyal gelişmişlik, sahip olunan kaynaklar, ulaşım imkânları, beşeri sermaye yapısı, rekabetçilik düzeyi ve yatırım ortamının niteliği gibi pek çok alanda önemli derecede farklılıklar bulunmasına ve 5449 sayılı Kanun’un genel gerekçesinde (TBMM, 2006), KA’nın bölgelerin özgün şartları ve yapılarına göre teşkilat yapılarının, birimlerinin, büyüklüklerinin ve diğer yapısal özelliklerinin özel hale getirilmesi gereği vurgulanarak, buna ilişkin özel hukuk alanında gerekli hukuki altyapı hazırlanmış olmasına rağmen; KA, 26 Düzey 2 bölgesinin tamamında organları, fonksiyonları, bölgesel kalkınmada kullanacağı araçları, personel yapısı, süreçleri, kuralları, işleyiş şekli ve birimlerin görev tanımları gibi tüm unsurları ile tek tip olarak örgütlenmiştir. Bu durum, her bölgenin kendi karakteristik özelliklerine, kaynaklarına ve önceliklerine uygun bir bölgesel gelişme teori ve politikası, uygulamaları ve 5449 sayılı Kanun’un temel amaç ve felsefesi ile uyumlu değildir. (DDK, et al., 2014)

Tablo 1. DDK Tarafından Tespit Edilen Tek Tip Örgüt Yapısı Sorunu İçin COSO ve COBIT-5 değerlendirmesi ve Eylem Planları

DDK Önerisi	COSO değerlendirmesi
Bölgelerin rekabet gücü ve gelişmişlik düzeyi ile Ajansların teşkilat yapılarının, büyüklüklerinin, birimlerinin, insan kaynağı profilinin, özlük haklarının, temel	COSO iç kontrol sistemi iç kontrol bileşenlerinden kontrol ortamı alanına girmektedir. Tek tip örgüt yapısı organizasyon yapısı açısından bir iç kontrol zafiyetine yol açmadığı düşünüldüğünden dolayı iç kontrol yaklaşımı açısından sorun değildir.
	COBIT-5 değerlendirmesi
	Örgüt yapısının kararlaştırılması yönetim süreçleriyle ilişkilidir.

fonksiyonlarının, bölgesel gelişmede kullanabileceği araç ve imkânlarına göre yeniden şekillendirilmesi.	COBIT-5 Birinci ilkesi olan “paydaş ihtiyaçlarının karşılanması” ve üçüncü gerçekleştirici olan “kurumsal yapılanmalar”a uygun olmadığından bir sorundur. Yereldeki ihtiyaçlar ve olanaklar ölçüsünde kurumsal yapılar da değişebilmelidir.
KB Eylem Planı	KA Eylem Planı
1.1 5449 sayılı Kanun değişikliklerine ilişkin çalışmalarda yönetim kurulunun yapılanması tekrar gözden geçirilecek ve 6360 sayılı Kanun sonrası idari teşkilatlanmada gerçekleşen değişiklikler 5449 sayılı Kanuna yansıtılacaktır. 1.2 Ajansların ve bölgede yer alan kurum ve kuruluşların kalkınma kurulunda yer alacak üyelere ilişkin talepleri doğrultusunda kalkınma kurullarını düzenleyen yeni bir Bakanlar Kurulu Kararnamesi hazırlanacaktır.	1.3 Ajanslarda birim sayısı ve sorumluluk alanlarının bölgeye göre farklılaştırılması gözetilecektir. Birimlerde çalışacak personel sayısı, mesleki özellikler ve iş tanımları ajansların iç yönergeleri ile belirlenebilecektir.

Kaynak: (DDK, et al., 2014) ve (KB-BGYUGM, 2014)'dan yararlanarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda tek tipçilik sorununun iki farklı standart kapsamındaki kısaca değerlendirmeleri yer almaktadır. Buna göre tek tipçilik COSO kontrol amaçları ve bileşenleri açısından bir sorun olarak dikkate alınmayabilmekteyken COBIT-5 çerçevesine göre bir yönetim sorunu olarak dikkate çarpmaktadır. Bu sorunun giderilmesi için Kalkınma Bakanlığı (KB) tarafından hazırlanan eylem planlarında hem KB hem de KA tarafından alınacak önlemler belirtilmiştir. Ancak sadece yönetim kurulu (YK) ile kalkınma kurulu (KK) ile ilgili değişikliklerle bölgedeki sorumlulukların gözden geçirileceği ifade edilmekte olduğu gibi henüz bu hususlarda yasal bir düzenleme ve idari değişiklikler yapılmamıştır. Hâlbuki bölgesel kaynak ve ihtiyaçlara göre ilgili paydaşların istediği şekilde bir kurumsal yapı ve hedeflerin ortaya konulabilmesine olanak sağlayacak bir teşkilatlanma imkânının sağlanması gerekir.

4.REALİST BİR YAKLAŞIM: PAYDAŞ İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK

Paydaşların ihtiyaçlarının karşılanması esasen paydaş yaklaşımı teorisinin bir uzantısı şeklinde anlaşılabilir. 1984 yılında basılan “Stratejik Yönetim: Bir Paydaş Yaklaşımı” isimli kitaptan sonra binlerce kitap ve akademik araştırma bu alanda yapılmıştır.

Pek çok konu, tema ve zorluklar; bu kapsamda paydaş tespiti, paydaş meşruiyeti ve isteklerinin değerlendirilmesi ile firmanın veya toplumun bu alandaki rolleri ile ilişkilendirilmiştir.

Her nasılsa bu alandaki pek çok kapsamı araştırmaya rağmen hala geliştirilmekte olan konu değer oluşturma ve ticarileştirilmesidir. Freeman'a göre, "paydaş yaklaşımı, tüm paydaşlar için olabildiğince çok katma değer oluşturulması" dır. (Garriga, 2014, s. 490) Bu paradigmatik yaklaşım aşağıda inceleneceği üzere, COBIT-5 içerisinde "paydaş ihtiyaçları" modeli ile ilk ilkeye yedirilmiş durumdadır.

Paydaşların memnuniyeti de toplam kalite yaklaşımının temel ilkelerinden birisidir. Paydaşların memnuniyeti için istediğini bilmeye ve dolayısıyla da paydaşların ihtiyaçlarının neler olduğunun tespit edilmesi gerekir. Bu yaklaşımın aslında ilk olarak Osmanlı'daki Ahilik teşkilatında mevcut olduğu da iddia edilmektedir. (Karatop, Karahan, & Kubat, 2011, s. 1112) Dolayısıyla, paydaşların ihtiyaçlarını karşılama yaklaşımının toplumsal ve tarihsel gerçeklik olarak Türk toplumunun yapısında olduğu ve bu nedenle de COBIT-5 çerçevesi kolaylıkla benimsenebilir.

COBIT-5 yaklaşımının ve yönetim paradigmasının özünü oluşturan paydaşların ihtiyaçlarına göre, bir organizasyonel yapılanma ve kurumsal iş amaçları doğrultusunda hizalanacak BT hedefleri ve gerçekleştirici amaçlarının kurgulanması gerektiğini savunur. (ISACA, 2012) Buna göre paydaş ihtiyaçları temel belirleyici olmalıdır. Ve bu ihtiyaçlar periyodik olarak belirlenerek kurumsal hedefler, BT hedefleri ve gerçekleştirici hedefleriyle hizalı olup olmadıkları değerlendirilmelidir. Buna göre bakıldığında KA dinamiklerinde e temel paydaşlar olan KK üyelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. KK ihtiyacı sadece yılda iki defa toplantı yapmak değil, yapılandırılmış bir şekilde KA dinamiklerinden nasıl yararlanabilecekleri, sinerji oluşturma olasılığı, bölgesel potansiyeller açısından oluşturulabilecek işbirliği ve ortaklıklar ile diğer destek programları dâhil olmak üzere pek çok yelpazede ihtiyaçlarının yansıtılabilmesi gerekir. Sadece kalkınma kurulu (KK) değil, yönetim kurulu (YK), genel sekreter ve diğer iç birimlerin ihtiyaçları da dikkate alınabilmelidir.

5.HEDEF BASAMAKLARI UYGULAMA MODELİ

KA için COBIT-5 ilkelerinin uygulama biçiminin modellenmesinden sonra ilk ilke olan paydaş ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan "hedef basamakları" sistematüğının de KA özelinde modellenmesi gerekmektedir. Bu bölümde hedef basamakları sistematüğü kullanılarak KA iç ve dış paydaşlarının ihtiyaçlarının nasıl KA kurumsal hedefleri haline gelmesi gerektiği ve COBIT-5 yönetim hedefleri olan katma değer üretmek, risk ve kaynak optimizasyonları KA ortamında nasıl gerçekleştirilebilir konusunda analizler ve modellemeler yapılacaktır.

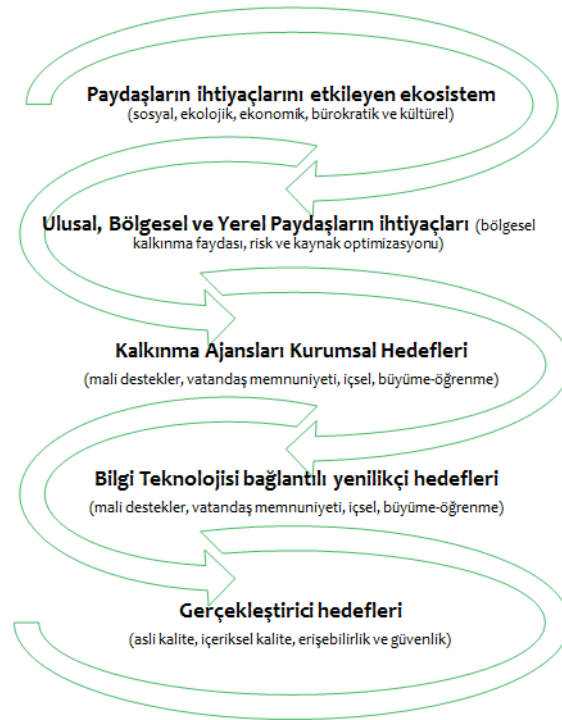
KA paydaşları için katma değer oluşturmak amacıyla var olurlar. Bu nedenle, kalkınma ajansının büyük ölçekli/küçük ölçekli olsun veya olmasın bir yönetim hedefi olarak katma değer oluşturması beklenir. Kurumsal hedeflere ulaşabilme, katma değer oluşturma, risk optimizasyonu, kaynak optimizasyonunun fayda gerçekleştirme ile aynı eksen ve doğrultuda hizalanması durumunda

paydaşların ihtiyaçlarını karşıladığı ölçüde gerçekleştirilebilecektir. Faydalar içsel ve dışsal pozitif faydalar olarak belirlenebilir.

İçsel-dışsal kaynaklı olabilen risklere karşı alınacak önlemler, risklerin etki dereceleri, olasılıkları ve sıklık dereceleri ile yakından ilişkili olup, kalkınma ajansının riski kabul etmesi, azaltması, sakınması veya transfer etmesi risk iştahı ve hazmetme kapasitesi kadar eldeki kaynaklar ve elde edilecek fayda ile yakından ilişkili olabileceğinden dolayı risk yönetimi de fayda ile kaynaklar arasında hizalanmak durumunda kalır. Ancak bu durumda paydaşların ihtiyaçları doğrultusunda katma değer artışı da elde edilebilecektir.

Dolayısıyla, yönetim sistemi değer üretme, fayda, risk ve kaynak değerlendirme kararları alınırken tüm paydaşların ihtiyaçlarını ve önceliklerini dikkate almalıdır. Her karar için kimler fayda sağlıyor? Hangi riski kimler nasıl yönetiyor? Hangi kaynaklar ne oranda kullanılmalıdır? Temel soruları cevaplanabilmelidir.

Paydaşların eyleme geçirilebilecek KA stratejisi altında tekrardan yapılanması büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle COBIT-5 hedef basamakları, paydaşların ihtiyaçlarını özgün, eyleme geçirilebilir ve özelleştirilmiş kalkınma ajansının hedefleri, BT-bağlantılı hedefler ve gerçekleştirici hedefler halinde açıklayan bir mekanizma olarak kurgulanmıştır. (ISACA, 2012)

Şekil 4. COBIT-5 Hedef Basamakları

Kaynak: (ISACA, 2012)' den uyarlanmıştır.

Yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere, COBIT-5 çerçevesinde kullanılan en temel yaklaşım hedef basamakları sistematığıdır. Bu sistematik olarak her kuruma uygulanabilecek özellikle geliştirilmiştir. Buna göre her kurumun içerisinde bulunduğu çevresel etmenler bir ekosistem meydana getirmekte olup, bu sosyal, ekonomik, ekolojik, bürokratik ve kültürel ekosistemin kurumun paydaşlarının ihtiyaçlarını etkilediği varsayılmaktadır. Dolayısıyla bu ekosistem dikkate alınarak ulusal, bölgesel ve yerel paydaşların ihtiyaçları kurumsal fayda, risk ve kaynak optimizasyonu ile birlikte dikkate alınmalıdır. Kurumsal hedefler de bu belirlenmiş olan paydaş ihtiyaçları çerçevesinde biçimlendirilmektedir. Her kurumsal hedefin gerçekleştirilebilmesi için mutlaka bir bilişim sistemi, aracı veya donanımı gibi varlıklara ihtiyaç duyduğundan dolayı bu kurumsal hedefler için bilgi teknolojisi bağıntılı yenilik hedefleri belirlenir. Kurumsal hedefler ile bilgi teknolojileri hedefleri mali destekler, vatandaş memnuniyeti, içsel ve büyüme öğrenme diğer beş ana eksene göre tasnif edilmektedir. En nihayetinde gerçekleştirici hedefleri de bunlara göre belirlenmektedir. Dolayısıyla COBIT-5 hedef basamakları yaklaşımı kurumu çevresiyle bütünleşik ve etkileşim içerisinde siber nitelik ve değişken bir sistem olarak ele almakta ve hedefler ile süreçleri de buna göre yapılandırmak gerektiğini savunmaktadır.

6.REALİST FELSEFE VE BİLİMSEL REALİZM

Realist felsefe, gözlemlenmiş olguları açıklayan genel uygulanabilir mekanizmaları üretmekle meşguldür. Realizme göre, kendi dâhili düzeniyle birlikte akıldan bağımsız bir gerçeklik vardır. Organizasyon bilimci realistlere göre, buna benzer objektif realitelerin varlığı, farklı araştırmacılar tarafından tekrarlı şekilde incelemeye konu edilerek kategorik olarak hataların düzeltilmesiyle nihayetinde yaklaşık olarak teorilerin gerçekliğinin keşfedilmesini gerektirir. Realizm, “*pozitivizmin görünmeyen ve gözlemlenebilir olmayanlardan kaçınması*” noktasında pozitivizmden ayrılmaktadır. Ayrıca, realizm, homojen bir felsefe değildir. İçeriğinde farklılık gösteren farklı alt branşları da vardır. Örneğin “dogmatik realistler”, mevcut teorilerin neredeyse tam olarak gerçekliği yansıttığını düşündüklerinden dolayı kritik araştırma için de hata yapılabilecek çok alan kalmamıştır. Milton Friedman’ın 1953 yılında yazılan “*Essays in positive economics*” isimli çalışmasında görüldüğü üzere, temel varsayım, tüm firmaların eylemlerinin tamamen karlılığın maksimize edilmesine yönelik olduğu şeklindedir. Bu tarzdaki anlayışlar günümüzde mevcut pek çok bilimsel çalışmada baskın bir şekilde hissedilmektedir (Chanda & Ray, 2015, s. 256).

Kritik teori ile sosyal alandaki kritik realizme geçilmeden önce bilimsel realizme değinilmesinde yarar görülmektedir. Bilimsel realizm, sosyal bilimlerdeki somut ve soyut gözlemleri “gerçek” olarak kabul etmektedir. Bilimsel teorinin uzun soluklu başarısı, kurumlar ve yapı gibi teori

tarafından açıklanabilen şeylerin gerçekten var olduğu noktasındaki kabullenmeleri insan aklına vermektedir. Daha sonraları deneyler ve tecrübe üzerinden semantik kavramsallaştırma ve modellemelerin merkeze alınması da bilimsel realizm kapsamında kabullenilmektedir (Chanda & Ray, 2015, s. 256).

7.KUANTUM FİZİĞİ İLE GELİŞEN KRİTİK KURAM VE KRİTİK REALİZM

20. yüzyılın başlarından itibaren entelektüel ve akademik çevrelerde büyük bir etkinlik kazanan “görecelilik kuramı” ve bununla birlikte geliştirilen “kritik kuram” yaklaşımlarından bahsedilmiştir. Bunlardan görecelilik kuramı, Einstein tarafından ortaya atılmış olan ve birçok bilim adamı olarak bilim dışı bir ideoloji olarak karşı çıkmış (Hayes, 2009) olsa da pek çok fizikçi tarafından kabul edilen ve sosyal bilimciler tarafından da sosyal teorilerin açıklanmasında veya eleştirisinde kullanılabilen görecelilik kuramının birinci ilkesi olarak; “uzayda her obje döndüğünden dolayı hangisinin döndüğü konusundaki önermenin doğruluğu, hangi objeden bakıldığına göre değişir” şeklinde özetlenebilmektedir. Bu da doğru önermelerinin nereden baktığına, varsayımlarına ve hangi kabullere göre değerlendirme yaptığına göre değişebileceği önermesini doğurmuştur.

Kuantum fiziğindeki ilerlemelerin katkısıyla pozitivist mutlak bilgi kalıplarının kırılabildiği söylenebilir. Şöyle ki, parçacık fiziği alanında Heisenberg'in belirsizlik kuramı olan “elektronun hızını ölçerken yeri saptanamaz, yeri saptandığında hızı ölçülemez” ve Einstein'ın ünlü görecelik kuramı gibi bilimdeki devasa gelişmeler bilgi veren önerme ile doğruluğu temsil bağlantısının zaman ve yer boyutlarına bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle de pozitivist genellemelerin doğru olmayabileceği gibi, mevcut düzlemde pozitivist bilimin de sınırlılığı ortaya konulmuştur.

Alman Frankfurt Okulunca 1930'lu yıllardan itibaren kritik sosyal bilimler analizleriyle yaygınlaşan Kritik Kuram yaklaşımında; Marks tarafından ihmal edilen kültürel ve ideolojik boyutlarıyla üretimin politik ve ekonomik ilişkilerini inceleyerek, tekelci kapitalizmin girişimci kapitalizme dönüşmesiyle birlikte gelişen üretim ilişkileri ağı içerisinde kapitalizmin zamanı gelince kendiliğinden çökeceği şeklindeki Marksist yaklaşımların doğru olmadığı kabul edilmiştir. Bunlar, pozitivist bilim anlayışını da yadsıyan bir izlenim vermekte ve daha çok “söylem etiği” olarak ifade edilen normatif teori perspektifinde yapılan yorumlarla kritik teorinin sosyal bilimler üzerindeki ilgisini tamamlamışlardır. Habermas gibi kritik kuramcılar evrensel anlamda genel geçer doğruların ve kuralların geçerliliğini “dil ve söylem” üzerinde ortaya koymaya çalışmışlardır. (Reed, 1999, s. 455)

Kritik sosyal teori, toplumu etkileyen şartlar, kültürel değerlerin anlamı ve içselleştirilmesi ve bireyle ilgili içerisinde buldukları sosyal çevre ile olan ilişkileri hakkındaki soruların interdisipliner bir çerçevede sağlamaktadır. Bu çerçevede geliştirilmiş olan kritik düşünceye göre ideal bir kritik düşünür

de; sorgulayıcılığı bir alışkanlık haline getirmiş, iyi bilgilenmiş, mantığına güvenilir, açık düşünceli, esnek, değerlendirmelerinde insafı, kişisel çıkarlarla karşılaştığında dürüst davranan, kararlarında basiretli, düşünmeye istekli, meselelerde net tavır sergileyen, karmaşık konularda sistematik, gerekli bilgiyi elde etmede istekli, kriterlerin seçiminde makul davranan, araştırmaya odaklanmış ve meselenin ve araştırmanın şartlarının elverdiği ölçüde tam sonuçlar elde etmeyi arayan kimsedir (Duchscher, 1999, s. 578).

Kritik realizmin asıl kökenlerinin Marksizm'in 1844 ilk el kaynak yazılarında mevcut olduğuna dair akademik çalışmalar mevcuttur (Bates, 2015). Marks'ın kapitalizm kritiği ile Weber'in rasyonellik kritiğini entegre ederek yeni bir yaklaşım sergileyen kritik kuramcılar, teknolojiyi, sosyal, kurumsal ve ideolojik kaynakları ve bağlamıyla birlikte teknoloji ile sosyal alanda meydana gelen simbiyotik-organik ilişkilere ve hem de modern toplumlarda teknokrasinin oluşturduğu özel tehditlere işaret etmişlerdir. (Grimes & Feenberg, 2009, s. 106)

Eğer üretim değişirse toplum da değişir. Marksa göre; burjuva üretim araçlarını sürekli değiştirmeden varlığını, dolayısıyla üretim ilişkilerini ve onunla birlikte toplumdaki tüm ilişkileri devam ettiremez. Üretim ilişkileri veya üretken güçler sadece maddi olarak ham materyal veya araçlar değil, aynı zamanda insan yetenekleri, üretken bilgi ve emek sürecindeki işbirliğinin teknik yönleridir. Dijital teknolojiler de günümüzde üretken güçlerin güçlü bir parçasıdır (TAYLOR, 2011, s. 226). Kuantum fiziği sonrası gelişen dijital teknolojilerin geldiği noktada bilgiye erişim noktasındaki farklılıklar, avantaj ve dezavantajlı durumlar ile kapitalist ilişkilerin niteliği de dikkate alınması gereken bir başka konudur.

"*kritik realizm*" yaklaşımında bilginin bilgi üretim sürecinin dışında başka bir şeye bağlı olduğu iddiasını doğrulamaya çalışmaktadır. İnsan ve doğa ontolojisine dikkati çekerken bilgi üretiminde realist düşünürler, sadece epistemolojiyle ilgilenen mantıksal pozitivizm ile bilginin üretim ve değerlendirmesini "*söylem*"e sınırlayan postmodern bilim teorilerinden ayırmaktadır. Kritik realizmin buradaki ayırık yönü, sosyal yaşamın ve insan doğasının basit oluşumu veya kendisine has ontolojisidir (Peter, 2003, s. 94).

Kritik realistler, olguların doğru bir şekilde açıklanabilmesine doğru ilerleme olasılığına güvenmektedirler. Ancak bu şekildeki ilerlemeyi veri olarak kabul etmemektedirler. Evrensel olabilmeleri için teori ve modelleri sürekli bir şekilde testlere tabi tutmayı önerirler. Kritik araştırmanın ilk adımı kapsamında bilim adamlarının açık bir şekilde kendi varsayımları ve eğilimlerini ifade etmeleri gerektiğini ifade ederler. Realizm disiplini çizgisinde kritik realistler, "*bilimsel teori ve modellerin birincil olarak referans vermeleri gereken temel dayanaklarının ampirik delillerden ziyade dünyanın yapısı ve mekanizmaları olması gerektiği*" ni savunurlar. Ayrıca, bu yapı ve mekanizmaların

açıklanabilirliğinin sadece gözlemlenebilir ampirik olaylara bağlı olduğunu da kabul etmezler. Buna ek olarak, teori ve modellerin yapı geliştirmesi ve kritik testinin yanlışlanabilir bilimsel bilgi birikimi için uygun rota olduğunu düşünmektedirler (Chanda & Ray, 2015, s. 258).

Pozitivizm, tek ve somut bir realiteyle ilgilenirken ve yapısalcı yorumsalcılık da çoklu realiteleri kucaklarken, kritik realizm tek ve zihinsel bağımlı gerçeklikler hakkındaki çoklu anlayışlarla ilgilenmektedir. Kritik realistler, bir gerçekliğin varlığını varsayarken onun tam veya mükemmel bir şekilde anlaşılabilirliğini de kabul ederler. Kritik kuram ve gerçekliğin doğası üzerine sosyolojik (Giddens'in (1984) yapısalcılık teorisi gibi) perspektiflerden farklı olarak kritik realizm, detaylı tarihsel açıklamalara veya belirli bir teorik çerçeveye bağımlı değildir. (Bisman, 2010, s. 9)

COBIT-5 çerçevesinin pek çok bilim alanındaki nesnelere ilgili olabilmesi ve araştırmamızda farklı metodolojiler kullanılması Kritik Realizme bu noktadan dayanmakta olduğu söylenebilir. Kritik realizm teorisyenleri tarafından kritik realizmin yararları şu şekilde ifade edilebilmektedir (Mingers, Mutch, & Willcocks, 2013, s. 795):

- Kritik realizm, bizim bilgimizden bağımsız, mevcut ve yararlı bir dünyanın varlığını gösteren güçlü bir realist ontolojiyi savunmaktadır. Bunu da, dünyayı ampirik olarak gözlemlenir ve ölçülebilirliğe indirgeyen klasik pozitivizme ve dünyayı insanın bilgisine bağlayan çeşitli yapısalcılık türlerine karşı savunma olarak ortaya koymaktadır. Dolayısıyla realisttir.
- Kritik realizm, bu dünyaya erişimimizin dolayısıyla daima bizim algısal ve teorik lenslerimizle gerçekleştirilebilmesinden dolayı gerçekten sınırlı olduğunu söyler. Bilginin daima yerel ve tarihsel olduğunu ifade eden epistemik göreceliliği kabul eder fakat tüm bakışların eşit olarak geçerli olması gerektiğini ifade eden yargısal göreceliliği kabul etmez. Dolayısıyla Kantçı bakışa göre kritiktir.
- Fiziksel, sosyal ve kavramsal gibi farklı ontolojik ve epistemolojik karakteristiklere sahip farklı bilgi öznelerinin varlığını kabul eder. Dolayısıyla bunlara ulaşmak için de farklı araştırma metodolojilerinin kullanılmasını gerekli görürler. Belirli bir araştırma konusu farklı karakteristiklere sahip olabileceği için karma araştırma metodoloji türlerinin stratejik olarak kullanılması gerektiğini savunurlar.

Kritik realizmin taraftarları kadar eleştirisini yapanlar da mevcuttur. Hatta kritik mantığa sahip araştırmacıların bile kritik realizmin ontolojik ve epistemolojik pozisyonlarıyla çok hoşnut olmadıkları söylenebilir. Kritik realistler, kritik yapmakla çok derinden kendilerini bağlamaktadırlar. Ancak, bir gerçeklik setini yapı-bozuma uğrattırlarken kritik edilmeksizin doğru olarak kabul ettikleri başka gerçekleri farkında olmadan kabullenebilme ayrıcalıkları olduğunu asla kabul etmezler (Puddephatt & McLaughlin, 2015, s. 321).

8.KALKINMA AJANLARI İÇİN COBIT ÇÖZÜMÜNÜN KRİTİĞİ

Yukarıdaki analizlerden de anlaşıldığı gibi, bilimsel realistler, araştırmaları bilginin zamanla birikim yapmasında araç olarak görmektedirler. Onlar, mevcut bir araştırmaya dayanan bir problem tespitini esas alarak onun açıklanmasını yapmaya veya çözümlenmesine çalışan ya da ampirik çalışmaların mevcut model ve paradigmalara açıklanamayacak şekilde yanlı sonuçlar çıkarmasından dolayı meydana gelen bir anormalliği çözümlenmeye yönelik önermeleri için yapılan modelleme veya kuram geliştirme çabalarının bu çalışmalarda kullanılan mantığın doğrulanmasını da içermesi gerektiğini savunmuşlardır. Kritik realistler de diğer taraftan, aceleci bir şekilde araştırmacıların bir teoriyi oluşturmalarında endişe duymuşlardır. Bu nedenle kritik realistler, önceki modellerde geliştirilmiş ontolojilerin kullanılmasını genişletmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bir modelleme yapmaya çalışılırken dört soru sorulması gerektiğini savunmuşlardır (Chanda & Ray, 2015, s. 264).

Aşağıdaki tabloda bilimsel realizm ile kritik realizm kapsamında sorulması gereken sorular karşılaştırmalı olarak görülmektedir.

Tablo 2. KA için COBIT Çözümünün Bilimsel Realizm ve Kritik Realizm ile Değerlendirilmesi

Anahtar soru	Bilimsel realizm	Kritik realizm
<i>Problem nedir?</i>	Ampirik çalışmaların KA kurgusundaki ideal çizgiden uzaklaşmıştır.	Mevcut yaklaşımlar gerçeğin önemli taraflarını ihmal etmektedir.
<i>Problem neden araştırmaya konu edilmelidir?</i>	DDK tarafından yapılan mevcut ampirik araştırmanın yetersizliğini ortaya koymak.	Problem tespiti ve eylem planlarındaki yetersiz veya kısmi bilginin üretilmesini açıklamak için
<i>Önerilen çözüm nedir?</i>	Mevcut KA modeli detaylandırılmalıdır. İlk kurgusundaki varsayımları değiştirmeksizin bölgesel gelişme sistemine eklemeler yap.	KA mevcut sistem ve modeli yetersizdir. Yeni bir model ortaya konulmalıdır. Önceki mekanizmayı değiştirerek gerekli görülen yeni bileşenlerle birleştir.
<i>Çözüm neden iyidir? Dünyaya duyurmaya değer mi?</i>	Mevcut bilgi sistemini güçlendirmektedir. Bilgi birikimini desteklemektedir.	Çabucak yeni bir modeli ön plana çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Uygulamada rehberlik sağlamaktadır.

Kaynak: (Chanda & Ray, 2015, s. 264)' den uyarlanmıştır.

9.SONUÇ

Yukarıda kısaca ilişkilendirilen görecelilik ve kritik kuram teorileriyle çerçeve standartların tek tipçi ve tek doğruluk vazgeçerek gelinen noktada genellemelerden uzaklaşarak ve pozitivist anlayışların terkedilerek zaman, mekân ve öznel durumların özelinde hususileştirilebilecek esnek yaklaşımların benimsenmesinin bir paradigma geriliminin muhtemel nedenleri olarak değerlendirilmektedir. Bunun da COBIT-5 paydaş ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılanma ilkesi ile örtüştüğü görülmüştür. Dolayısıyla COBIT-5 çerçevesindeki yapılanmanın DDK raporu ile tespit edilmiş olunan sorunlardan birisi olan tek tipçi yapılanma sorununu çözebilecek yetkinliği sağlayabildiği ve bunun da kavramsal ve kuramsal olarak ilgili teorilerle ilişkilendirilebildiği, düşünsel ve felsefi boyutunun derinliğinin ispatlanabildiği ortaya konulabilmiştir.

Atomdan ta galaksilere kadar alt ve üst sistemlerin düzenli varlığı ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerindeki mükemmellik, doğal olmayan suni sistemlerin de doğru bir şekilde yapılandırılmaları gerekliliğini ortaya koymuştur. Burada dikkat edilmesi gereken de yukarıdaki analizlerle paralel olarak tek tipçi yaklaşımların doğal ortamda fitrat kanunlarıyla da uyumlu olmamasıdır. Yapılması gereken, genel çerçevede tek tipçilik olabilirken detaylarda ilgili bölgenin öncelikleri, kapasite ve ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli esnekliğe sahip olmalarının sağlanmasıdır.

Kalkınma ajanslarının (KA) tek tipçiliği ile ilgili sorun kritik realizm ve kritik kuramla değerlendirilebilir mi?

Tek tipçilik sorununun iki farklı standart kapsamındaki kısaca değerlendirmeleri sonucuna göre; tek tipçilik COSO kontrol amaçları ve bileşenleri açısından bir sorun olarak dikkate alınmayabilmekteyken COBIT-5 çerçevesine göre bir yönetim sorunu olarak dikkate çarpmaktadır. Bu sorunun giderilmesi için Kalkınma Bakanlığı (KB) tarafından hazırlanan eylem planlarında hem KB hem de KA tarafından alınacak önlemler belirtilmiştir. Ancak sadece yönetim kurulu (YK) ile kalkınma kurulu (KK) ile ilgili değişikliklerle bölgedeki sorumlulukların gözden geçirileceği ifade edilmekte olduğu gibi henüz bu hususlarda yasal bir düzenleme ve idari değişikliklerin yapılmamış olduğu dikkate alındığında bu konuda ek önlemlerin alınması gerektiği söylenebilir. Çünkü kritik kuram yaklaşımında pozitivist genellemeler ve mutlak doğrulukçu yaklaşımlar kabul edilemez klişe gibi reddedilir. Bu nedenle de kritik kuram açısından tek tipçilik sorun olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda yapılabilecek ek önlemlerden birisi olarak, bölgesel kaynak ve ihtiyaçlara göre ilgili paydaşların istediği şekilde bir kurumsal yapı ve hedeflerin ortaya konulabilmesine olanak sağlayacak bir teşkilatlanma imkânının sağlanması belirtilebilir.

COBIT-5 çerçevesi tek tipçilik sorununa nasıl bir çözümlene getirmektedir ve bu olanaklı mıdır?

COBIT-5 yaklaşımının ve yönetim paradigmasının özünü oluşturan paydaşların ihtiyaçlarına göre, bir organizasyonel yapılanma ve kurumsal iş amaçları doğrultusunda hizalanacak BT hedefleri ve gerçekleştirici amaçlarının kurgulanması gerektiğini savunur. (ISACA, 2012) Buna göre paydaş ihtiyaçları temel belirleyici olmalıdır. Ve bu ihtiyaçlar periyodik olarak belirlenerek kurumsal hedefler, BT hedefleri ve gerçekleştirici hedefleriyle hizalı olup olmadıkları değerlendirilmelidir. Buna göre bakıldığında KA dinamiklerinde temel paydaşlar olan KK üyelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. KK ihtiyacı sadece yılda iki defa toplantı yapmak değil, yapılandırılmış bir şekilde KA dinamiklerinden nasıl yararlanabilecekleri, sinerji oluşturma olasılığı, bölgesel potansiyeller açısından oluşturulabilecek işbirliği ve ortaklıklar ile diğer destek programları dâhil olmak üzere pek çok yelpazede ihtiyaçlarının yansıtılabilmesi gerekir.

COBIT-5 ile getirilebilecek olan çözümlene kritik kuram ve kritik realizm çerçevesinde teorik ve kavramsal olarak nasıl konumlandırılabilir?

Kalkınma ajansları özelinde yukarıdaki kavram ve paradigmaların nasıl bir yansıma gösterebildiği dikkate alınması gereken bir husustur. Buna göre, bilimsel yaklaşımların bile sorgulandığı, ölçümlene, tespit ve yorumlamanın her durumun kendisine has karakteristikleri çerçevesinde olanaklı ve makul olabildiği ortaya konulmuştur. COBIT-5 her ne kadar bütünlükçü ve kuşatıcı olmak kaydıyla bilgi kirliliği ve kafa karışıklığına neden olmaması için tekçi standart ve çerçeveyi öneriyorsa da bu çerçevenin her kurum için özel olarak tasarlanması gerekliliğine özellikle parmak basmaktadır. Yani pozitivist ve tek doğrulukçu bir yaklaşımı kabul etmemekte, paydaşların ihtiyaçlarına, kurumsal kaynaklara ve risklere göre kurumsal hedeflerin ve BT ilişkili hedeflerin belirlenerek uygulanması gereken süreçlerin de yeterlik modeli çerçevesinde istenilen düzeye göre uyarlanması gibi uyarlanabilir bir metodolojiyi benimsemekte olduğundan dolayı yukarıdaki paradigmalarla ilişkilendirilerek ifade edilmesi kavramsal ve mantıksal çerçevesinin iyi anlaşılabilmesi amacını taşımaktadır.

Kısacası, bütün bu bilimsel gelişmelerin evrenin dinamizminin ortaya koyduğu, yani bilgi önermelerinin zaman ve yer boyutları ile sınırlandırıldığı söylenebildiğinden dolayı YBS alanı dâhil olmak üzere tüm bilgi önermeleri yani kuramlar, buna göre doğrulukları ancak bir olasılık değeri taşıyan göreceli ifadeler olarak algılanabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Bates, S. R. (2015). The Emergent Body: Marxism, Critical Realism and the Corporeal in Contemporary Capitalist Society. *Global Society*, 128-147.
- Bisman, J. (2010). Postpositivism and Accounting Research : A (Personal) Primer on Critical Realism . *Australasian Accounting Business & Finance Journal, Volume 4, no. 4, December 1,, 3-25.*
- Chanda, S. S., & Ray, S. (2015). Formal theory development by computational simulation modeling: a tale of two philosophical approaches. *Decision*, 251–267.
- Craig, D., & Bigby, C. (2015). Critical Realism in Social Work Research: Examining Participation of People with Intellectual Disability. *Australian Social Work*, 309-323.
- DDK, Aykın, H., ARSLANBAŞ, M., DERE, A., ÖZÇELİK, A., BOYALI, C., . . . ÖZKILINÇ, M. A. (2014). *Kalkınma Ajansları İnceleme ve Araştırma Raporu (Hizmete Özel)*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, <http://www.tccb.gov.tr/faaliyetler/ddkraporlari/>.
- Duchscher, J. E. (1999). Catching the wave: understanding the concept of critical thinking. *Journal of Advanced Nursing*, 577-583.
- Efe, A. (2015). *Türkiye'de Kalkınma Ajansları için bir Yönetişim Modellemesi: COBIT-5*. Ankara: TODAİE (Basılmamış Doktora Tezi).
- Garriga, E. (2014). Beyond Stakeholder Utility Function: Stakeholder Capability in the Value Creation Process. *Journal of Business Ethics*, 489–507.
- Grimes, S. M., & Feenberg, A. (2009). Rationalizing Play: A Critical Theory of Digital Gaming. *The Information Society*, 25, 105–118.
- Hayes, P. (2009). Social Epistemology: A Journal of Knowledge, Culture and Policy. *Social Epistemology: A Journal of Knowledge, Culture and Policy*, V23, 1-1, 57-78.
- ISACA. (2012). *COBIT 5: A Business Framework for the Governance and Management of Enterprise IT*. Rolling Meadows, IL: ISACA.
- Karatop, B., Karahan, A. G., & Kubat, C. (2011). FIRST APPLICATION OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT IN OTTOMAN EMPIRE: AHI ORGANIZATION. *7th Research/Expert Conference with International Participations "QUALITY 2011", June 01 – 04.*, <http://www.quality.unze.ba/zbornici/QUALITY%202011/184-Q11-188.pdf> sayfasından alınmış: Neum, B&H, .
- KB-BGYUGM. (2014). *DEVLET DENETLEME KURULU KALKINMA AJANSLARI ARAŞTIRMA VE İNCELEME RAPORU KAPSAMINDA ALINACAK TEDBİRLER* . Ankara: Kalkınma Bakanlığı (hizmete özel).

- Mingers, J., Mutch, A., & Willcocks, L. (2013). RESEARCH, CRITICAL REALISM IN INFORMATION SYSTEMS. *MIS Quarterly*, Vol. 37 No. 3, September, 795-802.
- Næss, P. (2015). Critical Realism, Urban Planning and Urban Research. *European Planning Studies*, 1228-1244.
- Peter, F. (2003). CRITICAL REALISM, FEMINIST EPISTEMOLOGY, AND THE EMANCIPATORY POTENTIAL OF SCIENCE. *Feminist Economics* 9(1), 93–101, 93–101.
- Puddephatt, A. J., & McLaughlin, N. (2015). Critical Nexus or Pluralist Discipline? Institutional Ambivalence and the Future of Canadian Sociology. *Canadian Review of Sociology*, 310-332.
- Reed, D. (1999). STAKEHOLDER MANAGEMENT THEORY: A CRITICAL THEORY PERSPECTIVE. *Business Ethics Quarterly*, Volume 9, Issue 3, 453-483.
- TAYLOR, T. D. (2011). The seductions of technology. *Journal of Music, Technology and Education*, Volume 4 Numbers 2 and 3 , 227–232 .
- TBMM. (2006). 5449 sayılı Kanun Gerekçesi. 05 09, 2014 tarihinde Dicle Kalkınma Ajansı: <http://www.dika.org.tr/photos/files/Kalk%C4%B1nma%20Ajanslar%C4%B1n%C4%B1n%20Kuru%C5%9Fu,%20Kooordinasyonu%20ve%20G%C3%B6revleri%20Hakk%C4%B1nda%20Kanun%20Genel%20Gerek%C3%A7esi.pdf>